

5. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование : соц.-филос. исследование / Подмазин С. И. – Запорожье : Просвита, 2000. – 250 с.

Аннотация
В.В.Греськова

Генезис педагогических взглядов А.Макаренка на доминанты коллективного и личного в воспитании

В статье на основе анализа историко-педагогических источников отслежена эволюция педагогических взглядов А.Макаренка на доминанты коллективного и личного в воспитании. Выделено три группы ценностей, на которых построена его педагогическая система: ценности социализации личности; ценности личностного развития; ценности-условия, от которых зависит формирование ценностей первой и второй групп; выделены особенности педагогической позиции воспитателя в личностно ориентированном подходе к воспитанию; показано возможности использования педагогических идей А.Макаренка в реализации в личностно ориентированном подходе к воспитанию в современной школе.

Ключевые слова: А.Макаренко, ценности, воспитание, коллектив, личность.

Summary
V.V.Gres'kova

Genesis of Pedagogical Views of A. Makarenko on the Collective and Personal Dominants in Education

The article is based on the analysis of historical and pedagogical sources which traced the evolution of the educational views of A. Makarenko on the collective and personal dominants in education. The established three groups of values on which his pedagogical system is based are following: the values of personality socialization; the values of personal development, condition values that affect the formation of values of the first and second groups; the peculiarities of teacher positions as for the personal and oriented approach to education, revealed the possibility of using the ideas of A. Makarenko in the realization of personal and oriented approach to education in the modern school.

Key words: A.Makarenko, values, education, collective, personality.

Дата надходження статті: «9» жовтня 2013 р.

УДК 37. 013.78

Н.М.ГУПАН,

доктор педагогічних наук, професор
(м.Київ)

Шкільний підручник як джерело дослідження диференціації змісту суспільствознавчих предметів (40 – 50 ті рр. XX ст.)

У статті розкриваються питання диференціації навчання засобами шкільного підручника у 40-50 роках XX ст. Висвітлено зміни у вітчизняному підручникотворенні у контексті зрушень в освітній парадигмі. Досліджено напрями зовнішньої диференціації за віковими особливостями школярів і національними потребами учнів в УРСР.

Ключові слова: шкільний підручник, посібник, навчальна книга, зміст освіти, суспільствознавча освіта, диференціація.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Реформування сучасної шкільної освіти в Україні тісно пов'язане з диференціацією навчання спрямованого на доступність і результативність не тільки в цілому в межах учнівського колективу, а й персонально кожного учня. Реалізація задумів державної освітньої політики можлива лише за умов розробки підручників нового покоління. Проте за цією фразою, слід бачити не традиційну словесну риторику, а чітке замовлення з боку держави і суспільства на навчальну книгу, що є засобом диференційованого навчання. Працюючи над створенням нових підручників авторам доречним буде враховувати досвід вітчизняного підручникотворення, зокрема 40-50 - х рр. XX ст.

Аналіз досліджень і публікацій... У наукових розвідках вітчизняних і зарубіжних учених представлено різні підходи до диференційованого навчання школярів де головним засобом визначається підручник. Висвітленню цього процесу присвячено праці В.Безпалька, В.Канке, Я.Кодлюк, М.Скаткіна, І.Смагіна, І.Унта та ін. У своїх дослідженнях науковці, переважно, акцентують увагу на проявах диференціації зовнішньої і внутрішньої у методичному апараті шкільних навчальних книг. Водночас диференціація у змісті шкільних підручників залишилася поза увагою вчених. Пояснити таку ситуацію, на нашу думку, можна тим, що прослідкувати трансформацію змісту підручників з певного шкільного предмету можливо лише за наявності у дослідника відповідної базової освіти. Здійснити такий аналіз з усіх шкільних предметів по силах лише колективу авторів, які мають різну базову освіту (історія, математика, хімія, географія, біологія тощо). З урахуванням цього ми й зосереджуємося у нашій статті лише на дослідженні диференціації змісту шкільних суспільствознавчих предметів у визначений період.

Формулювання цілей статті... **Метою статті є:** на основі опрацювання аутентичних джерел (підручників і посібників досліджуваного періоду) відстежити і зафіксувати зміни у процесі шкільного підручникотворення, зокрема в контексті диференціації змісту навчальних книг із суспільствознавчих предметів.

Виклад основного матеріалу... У 40–50-х рр. ХХ ст. розбудова радянської освітньої парадигми супроводжувалась оновленням змісту шкільної суспільствознавчої освіти. На той час відбувався процес її дезінтеграції, що характеризувався відмовою від інтегрованого предмета «Суспільствознавство», відновленням у школі курсів вітчизняної і всесвітньої історії, появою політико-правового предмета «Конституція СРСР і УРСР», поверненням філософської пропедевтики (логіки і психології). Влада приділяла суспільствознавчій освіті значну увагу, перетворюючи її у засіб ідеологічного впливу на шкільну молодь. З урахуванням цього формування змісту шкільних підручників із суспільствознавчих предметів постійно знаходилося під контролем вищих партійних та радянських органів.

У 1937 р. урядова комісія РНК СРСР і ЦК ВКП(б), розглянувши подані на конкурс проекти підручників з історії для 3-4 класів, ухвалила в якості єдиної навчальної книги для молодших школярів «Короткий курс історії СРСР» за редакцією О.Шестакова. Висвітлення історичних подій представлено у книзі диференційовано з урахуванням вікових особливостей учнів. Зокрема, спрощено висвітлено співіснування антоганістичних класів (смерди – бояри; селяни – поміщики; робітники – капіталісти). Головна увага концентрувалася на класовій боротьбі і революціях (із 54 параграфів дожовтневої історії – 25 присвячено класовій боротьбі). Розвиток вітчизняного державотворення розглядався тільки на матеріалі російської історії, інші народи згадувалися лише у зв'язку з приєднанням їх до Росії. Становлення радянської держави пов'язувалися виключно з діяльністю комуністичної партії і її вождів [4].

Значно складнішим завданням виявилось написання навчальних книг з вітчизняної історії для старшокласників. Робота над підручниками з історії СРСР для 8-10 класів завершилась у 1938 – 1940 рр. Ці книги підготував авторський колектив науковців Інституту історії АН СРСР. Зміст шкільних підручників приводився у відповідність до «Історії ВКП(б). Короткий курс», що вийшов друком у 1938 р. (за редакцією Й.Сталіна) і оголошений пропагандистським апаратом «еталоном партійності історичної науки». У навчальних книгах домінувала історія класової боротьби та боротьба проти іноземних загарбників. Водночас економічне життя, проблеми культури висвітлювалися фрагментарно. Автори, усвідомлюючи, що підготовлені ними підручники мають використовуватися в усіх республіках СРСР, включили до навчальних книг матеріали з історії народів Радянського Союзу, зберігаючи за російським народом головну роль. В результаті таких підходів до диференціації змісту, тексти навчальних книг виявилися перевантаженими подіями, фактами, іменами, датами. Зокрема, у підручнику для 8 – го класу містилося 155 імен історичних діячів, 629 дат, величезна кількість складних теоретичних понять.

Автори підручників (академічні вчені-історики) сформували новий зміст шкільного предмету вітчизняної історії для старших класів, але не змогли диференціювати текст до вікових особливостей учнів. Ці навчальні книги (за своєю структурою, обсягом матеріалу, стилем викладу) були більш схожими на підручники для вищої школи ніж загальноосвітньої.

У 40-х роках завершилось видання шкільних підручників для старших класів з нової історії розроблених А.Єфімовим, І.Галкіним та ін. [2]. Вони були побудовані на тих же концептуальних засадах, що й підручники з вітчизняної історії. Курс починався з Французької буржуазної революції кінця ХVIII ст. і завершувався Жовтневою революцією 1917 р. в Росії. Висвітлюючи історичні події, автори постійно наголошували на закономірності та неминучості соціалістичних революцій, порівнювали революції у європейських країнах з жовтневими подіями 1917 р. в Росії. Періодизація нової історії ґрунтувалася на підходах запропонованих у свій час В. Леніним, орієнтованими на те – який клас є гегемоном революційної боротьби. З урахуванням цього курс нової історії поділявся на дві частини: I частина, від Великої французької революції – до Франко-Пруської війни та Паризької комуни; II частина, від Паризької комуни – до перемоги Жовтневої революції і завершення Першої світової війни. Період новітньої історії починався з 1918 р. і завершувався 30-ми роками ХХ ст. Водночас слід зазначити, якщо історикам вдалося створити шкільні підручники з всесвітньої історії періоду 1870-1917 рр., то навчальні книги для старшокласників з всесвітньої новітньої історії (якими задовільнилося б керівництво Наркомосу СРСР у розв'язанні ідейно-теоретичних проблем даного курсу) з друку так і не вийшли. За такої ситуації предмет новітньої історії у 10 класі було замінено на поглиблене вивчення курсу історії СРСР і вітчизняна історія посіла центральне місце у шкільній історичній освіті.

Усі ці підручники були перекладені українською і розповсюджувалися в школах УРСР, як обов'язкові навчальні книги. Українські автори теж долучалися до шкільного підручникотворення з історії, але їхньою сферою реалізації була лише історія республіки. Зокрема, у 1940 р. у Києві

вийшла з друку підготовлена в Інституті історії України «Історія України: Короткий курс» за редакцією С.Белоусова.

Книга призначалася для учнів старших класів. Фактично це була офіційна концепція української історії часів сталінізму. Висвітлюючи історію України, автори акцентували увагу на класовій боротьбі, намагалися представити історію українського народу у взаємозв'язках з історією народів СРСР, пропагували прогресивний вплив російської культури на українську. Водночас, книга мала покласти край «антинауковим теоріям буржуазно-націоналістичних істориків» (мались на увазі перш за все погляди М.Грушевського на українську історію).

Зміст шкільних історичних курсів залишався майже незмінним у продовж 40 – х років за виключенням окремих тем де вносились корективи у зв'язку зі змінами внутрішнього та зовнішньополітичного становища країни.

Наприклад, у роки Великої Вітчизняної війни (коли необхідно було піднімати патріотичний дух населення, національну гордість, підтримувати готовність до подвигу та самопожертви) до підручників з історії вносились відповідні зміни. Провідними в шкільному курсі вітчизняної історії ставали теми, присвячені боротьбі народів СРСР з іноземними загарбниками: розгром тевтонського ордена об'єднаними силами слов'ян та литовців у Грюнвальдській битві 1410 р., визвольна війна українського і білоруського народів проти польських та литовських феодалів у 17 ст., розгром М.Кутузовим військ Наполеона в 1812 р. та ін.

У повоєнні роки на формування змісту шкільних курсів історії впливали чергові постанови ЦК ВКП(б) та РНК де вимагалось «покращити викладання історії та підвищити ідейний рівень партійності роботи в школі» [5].

Водночас розгорнулася чергова кампанія боротьби з «буржуазно-націоналістичними викривленнями та помилками». Вона започаткувалася постановою ЦК ВКП(б) від 29 серпня 1949 р. «Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії АН УРСР». У зв'язку з тим науковцям Інституту педагогіки УРСР доручалося розробити інструктивні матеріали для авторів шкільних підручників з історії України спрямовані на удосконалення їхнього змісту. Висвітлення вітчизняної історії координувалося у бік надання їй ще більш радикального партійно-класового характеру.

Після смерті Й.Сталіна із підручників стали зникати сюжети пов'язані з культом особи вождя і почали повертатися в історію імена деяких діячів (здебільшого радянської доби). У другій половині 50-х років школа отримала перероблені та значно скорочені підручники. Зокрема, новий підручник з історії для 4-го класу С.Алексеева і В.Карцова суттєво відрізнявся від попереднього під редакцією О.Шестакова (обсяг тексту скоротився із 11,26 до 8,79 умовних друкованих аркушів). Водночас, нова книга містила більше ілюстрацій та історичних карт.

Скорочення здійснювалися, переважно, шляхом переструктурування навчального матеріалу та вилучення з нього цитат Й.Сталіна. Сприяло зменшенню обсягу текстів і корегування змісту підручників. Зокрема з курсу історії СРСР було усунуто усе, що пов'язувалося з національною історією, оскільки ці проблеми висвітлювалися в республіканських підручниках. Зрештою курс історії СРСР перетворився фактично у російську історію.

За часів часткової лібералізації радянського суспільства історикам вдалося нарешті розробити підручник з новітньої історії зарубіжних країн. Він був перекладений українською і став використовуватися з 1958 р. в школах УРСР. З впровадженням цього підручника в Україні завершилось формування шкільної системи історичної освіти.

Важливою складовою шкільної суспільствознавчої освіти став предмет «Конституція СРСР та УРСР» (започаткований у 1937 р.). Новий предмет мав на меті ознайомити школярів з поняттями про державний та суспільний устрій СРСР і УРСР, класову структуру радянських республік, основні права та обов'язки громадян. Проте підручників із нововведеного предмету, на той час, ще не було. Вчителі послуговувалися лише навчальною програмою, текстами конституцій і конспектами складеними під час відвідування створених нашвидкуруч спеціальних курсів. Перша навчальна книга для школярів із цього предмету вийшла друком тільки у 1947 р. (автор М.Карева)[3]. Посібник розроблявся, як уніфікований для школярів усіх республік (наступного року перекладений українською). Підходи автора до структуризації змісту були традиційними для того часу (висвітлення процесу державотворення у відповідності з вченням В.Леніна – Й.Сталіна, протиставлення радянського і буржуазного ладу тощо). В тексті містилися ілюстрації і схеми спрямовані на розкриття змісту навчального матеріалу. Водночас, значна кількість визначень були громіздкими та нечіткими. Суттєвим недоліком стала й десинхронізація з курсом вітчизняної історії. Конституція вивчалася у сьомому класі, коли учні опановували історію середніх віків і ще не мали базових знань з історії СРСР і УРСР.

Спробу удосконалити посібник М. Каревої здійснив В.Карпінський, який у 1949 р. опублікував навчальну книгу «Конституція СРСР» (згодом вона отримала статус шкільного підручника і вийшла

українською мовою). В.Карпінський вдало адаптував текст до вікових особливостей семикласників. На відміну від посібника М.Каревої, де навчальний матеріал висвітлювався з позицій дедукції і роз'яснювання конституції перетворювало школярів у пасивних споживачів знань (діти отримували готові висновки та заучували їх) В. Карпінський використовував індуктивний метод, що спонукало учнів думати, робити висновки та узагальнення. Зміст підручника мав ознаки лише зовнішньої диференціації (текст розрахований на підлітків), внутрішня ж диференціація відсутня, оскільки автор не пропонував різнорівневих завдань розрахованих на сильних і слабких учнів.

Реформування загальноосвітньої школи наприкінці 50-х рр. спричинили перенесення правознавчого предмету спочатку у 10-й, а потім 11-й клас. Такі зміни відбувалися не механістично, а супроводжувалися трансформацією змісту навчального курсу. З'явилися нові навчальні книги зміст яких доповнювався відомостями з трудового, цивільного та інших галузей права. У 1959 р. в Києві вийшов друком посібник для 10-го класу А.Таранова «Конституція СРСР і УРСР». Він був більш наближений до потреб національної школи ніж книги попередніх видань., оскільки значна частина тексту містила інформацію пов'язану із законодавством республіки. Того ж року видано навчальний посібник для старшокласників А.Лашина «Конституція СРСР». На відміну від інших навчальних книг цей посібник був більш досконалим. Серед переваг посібника слід визначити відповідність змісту п'яти глав (із наявних шести) діючій навчальній програмі (інші навчальні книги мали більше відхилень). Водночас посібник А.Лашина мав і типові для навчальних книг цього курсу недоліки: нечіткість визначень державно-правових понять, не повна відповідність змісту навчальної книги змістові програми, переважання дедуктивного підходу у висвітленні державотворчого процесу.

Отже, з введенням в Україні шкільного навчального предмета «Конституція СРСР і УРСР» шкільна суспільствознавча освіта поповнилася політико-правовою складовою. В умовах централізованого управління освітою в республіці напрацьовувався досвід перекладу українською мовою загальносоюзних підручників, що сприяло збереженню національних потреб українських школярів. Здійснювалися пошуки шляхів диференціації змісту навчальних книг й з урахуванням вікових категорій учнів у викладі складних теоретичних концепцій.

Завершенням процесу формування блоку шкільних суспільствознавчих предметів стало запровадження логіки та психології. У 1946 р. ЦК ВКП(б) ухвалив постанову «Про викладання логіки і психології в середній школі». Науковці оперативно відреагували на постанову. Того ж року вийшла друком навчальна книга Г.Челпанова «Підручник логіки» яка була перевиданням у скороченому вигляді його дореволюційного гімназійного підручника адаптованого до потреб радянської школи. Наступного року книга була перекладена українською і використовувалася у навчальному процесі учнями 9-х класів [7]. Книга мала переважно інформаційну функцію і спрямовувалася на забезпечення навчального процесу в межах освітньої системи предмета.

У 1947 р. здійснено перше радянське видання підручника з логіки С.Виноградова. Зміст книги складався із 15 тем: «Предмет і завдання науки логіки», «Основні закони логічного мислення», «Про поняття», «Судження» та ін. Слабким її місцем стало те, що положення і висновки пропонувалися автором у готовому вигляді без обґрунтувань і доведень. В результаті таких підходів підручник більше скидався на довідник, ніж на навчальну книгу. Під впливом критики з боку педагогічної громадськості автор доопрацював підручник та надав йому ознак характерних для радянських навчальних книг тих часів. Зокрема, були оновлені приклади логічних конструкцій у відповідності до ідеологічних вимог: «Всі комсомольці зобов'язані зміцнювати дисципліну. Вона – комсомолка. Отже, вона зобов'язана зміцнювати дисципліну» [1, с.113]. Упродовж 40-50-х рр. підручник С.Виноградова перевидавався вісім разів (у тому числі й українською).

Водночас із логікою у дев'ятому класі впроваджувалася психологія (з 1955/56 н./р. предмет викладався у 10 класі). Введення психології (так само як і логіки) у статусі шкільних предметів попередньо готувалося науковцями під ідеологічним контролем ЦК ВКП(б). Вивчався дореволюційний досвід викладання психології у середніх навчальних закладах та розглядалися можливості його адаптації до специфіки радянської школи. Основною умовою успішного навчання психології у школі мав стати якісний підручник, що забезпечив би реалізацію виховних і дидактичних завдань. Він повинен був висвітлювати теоретичні питання психології і вчити розбиратися у різноманітних життєвих ситуаціях. У 1946 р. старшокласники одержали перший радянський підручник з психології за редакцією К.Корнілова. Наступного року вийшов з друку підручник Б.Теплова. У 1951 р. школярі отримали посібник підготовлений Г.Фортуновим, А.Петровським.

Найповніше тогочасним вимогам відповідав підручник Б.Теплова, де школярам доступно пояснювалися основи психологічної науки з позицій матеріалізму. У 1947 р. книгу було перекладено українською і до кінця 50-х рр. вона перевидавалася в УРСР декілька разів.

Порівняння різних видань підручника Б.Теплова дає підстави стверджувати, що вони відображали тенденції удосконалення змісту шкільних навчальних книг з психології.

Зокрема, якщо у першому українському виданні підручника Б.Теплова розділ «Почуття» передував розділу «Увага», то в останньому виданні (1956 р.) на це місце перемістився розділ «Сприйняття». Але і його зміст суттєво трансформувався. З початку у ньому йшлося про загальне поняття сприйняття, вибіркового характеру сприйняття, роль уявлень у сприйнятті, зміст аперцепції, про ілюзію, про індивідуальні відмінності у сприйнятті та спостереженні. У виданні 1956 р. із змісту розділу зникла «аперцепція», зник «вибіркового характеру сприйняття», проте з'явилися «фізіологічні основи сприйняття» та ін. Зазнали змін і розділи присвячені мові, мисленню, пам'яті, уяві. Б.Теплов намагався наблизити навчальну книгу до тогочасного життя старшокласників. В останньому виданні підручника тема «Психологічна характеристика особистості» завершувала розділ про риси характеру радянської людини. Виходячи з марксистської методології, автор наголошував, що характер людини визначається суспільними умовами життя, її світоглядом та переконаннями. Б.Теплов акцентував увагу на головних рисах типового характеру радянської людини. Серед них: ідейна спрямованість і цілеспрямованість, радянський патріотизм, колективізм, соціалістичний гуманізм, комуністичне ставлення до праці, свідомість обов'язку і відповідальності, готовність до подолання труднощів, мужність, ініціативність, скромність, впевненість у своїх силах, оптимізм [6]. Фактично автор пропонував десятикласникам виховний ідеал на який вони мали рівнятися. Слід відзначити, що підручник не перевантажений теоретичними дефініціями, а визначення доступні розумінню старшокласників.

Остання шкільна навчальна книга з психології вийшла друком у 1958 р. Це було перевидання посібника для учнів 10-х класів авторів: Г.Фортунатова, А.Петровського. Їхня книга виявилася більш адаптованою для використання учнями в умовах реформування шкільної освіти у другій половині 50-х рр. ніж підручник Б.Теплова. У педагогічній пресі розгорнулося жваве обговорення нового посібника. Але, 24 грудня того ж року Верховна Рада СРСР ухвалила закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР» і в процесі корегування навчальних планів середньої школи у 1959р. предмети психологія і логіка були ліквідовані.

Отже, зміст шкільних підручників з психології трансформувався за такими напрямками: посилення ідеологічної складової на основі «ленінської теорії відображення», структурування навчального матеріалу з урахуванням радянської модернізації галузевої науки, формування марксистського світогляду старшокласників засобами навчального предмету – психологія.

Висновки... Таким чином, вивчення текстів шкільних підручників із суспільствознавчих предметів 40–50-х рр. ХХ ст. дозволяє стверджувати, що у формуванні їхнього змісту домінувала зовнішня диференціація. Вона стала відображенням політики радянської держави у сфері шкільної освіти тих часів. Ознаки зовнішньої диференціації проявлялись у змісті підручників орієнтованих на різні вікові категорії учнів, а також із національною специфікою освіти в УРСР, що проявлялась у вивченні української історії та забезпеченні національних потреб школярів – навчатися рідною мовою. Внутрішньої диференціації (розрахованої на різні рівні підготовки учнів) у змісті підручників із суспільствознавчих предметів досліджуваного періоду не прослідковується.

Список використаних джерел та літератури:

1. Виноградов С. М. Логика : [учебник для средней школы в обработке и под редакцией А. Кузьмина]. – М. : Учпедгиз, 1948. – 118 с.
2. Ефимов А. В. Новая история. Учебник для 8 класса средней школы. – М., 1940. – 310 с. ; Галкин И. С., Зубан Л. И., Котович Ф. И., Хвостов В. М. Новая история. 1870-1917. Учебник для 9 класса средней школы. – М., 1945. – 348 с.
3. Карева М. П. Конституция СССР : [пособие для средней школы] / М. П. Карева. – М. : Учпедгиз, 1947. – 256 с.
4. Короткий курс історії СРСР. Підручник для 3 і 4 класів / за ред. проф. А. В. Шестакова. – К., 1937. – 211 с.
5. О журналах «Звезда» и «Ленинград». Постановление ЦК ВКП (б) от 14 августа 1946 г. – М., 1958. – 25 с.
6. Теплов Б. М. Психология : [підруч. для середньої школи] / Б. М. Теплов. – К. : Радянська школа, 1956. – 230 с.
7. Челпанов Г. И. Підручник логіки / Г. И. Челпанов. – К. : Укрполітвидав, 1947. – 158 с.

Аннотация

Н.Н.Гупан

Школьный учебник как источник исследования дифференциации содержания школьных обществоведческих предметов (40 – 50 - х гг. XX века)

В статье раскрываются вопросы дифференциации обучения средствами школьного учебника в 40 – 50 годы XX века. Освещены изменения в отечественном учебниковедении в контексте трансформации образовательной парадигмы. Исследовано направление внешней дифференциации, в частности в

соответствии с возрастными особенностями и национальными потребностями школьников учащихся в СССР.

Ключевые слова: школьный учебник, учебная книга, содержание образования, обществоведческое образование, дифференциация.

Summary

N.M.Gupan

School Textbook as a Source of Study of Differentiation of Content of Social Science Subjects (40 – 50s of XX Century)

The article deals with the questions of study differentiation by means of school textbook in 40-50s of the XX century. Changes in the national textbooks making in the context of changes in the educational paradigm are explained. Directions of external differentiation by the age peculiarities of pupils and national needs of pupils in the USSR are examined.

Key words: school textbook, appliance, textbook, the content of education, social science education, differentiation.

Дата надходження статті: «3» жовтня 2013 р.

УДК 377.3(477.7)(09)

О.І.ДАНИЛОВА,

здобувачка

(м.Херсон)

Аналіз наукових досліджень у галузі професійно-технічної освіти України (друга половина XX століття)

У статті розкрито сутність і проведено теоретичний аналіз низки досліджень науковців радянського періоду та сучасності щодо розвитку професійно-технічної освіти України другої половини XX століття. Головною особливістю історії розвитку профтехосвіти за радянської доби було те, що дана проблема розглядалася крізь призму партійної історіографії. З проголошенням незалежності України, ситуація в історичних дослідженнях змінилася, а саме позначилася тенденція на переосмислення ключових подій і проблем без впливу марксистсько-ленінської ідеології. Висвітлено основні питання, над якими працювали дослідники, з метою застосування їх надбань в сучасних умовах та використання в пошуку нових шляхів модернізації системи підготовки кваліфікованих робітничих кадрів.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, професійно-технічні навчальні заклади, кваліфікований робітник, УРСР.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасні соціально-економічні зміни, що відбуваються у суспільстві, зумовили необхідність модернізації української системи освіти відповідно до загальноєвропейських та світових трансформацій. Актуальними стали питання внесення певних змін у всі структурні компоненти навчально-виховного процесу з одночасним збереженням закономірностей, тенденцій вітчизняного досвіду, зокрема й професійно-технічного спрямування.

На сьогоднішній день ведеться інтенсивний пошук нових форм організації підготовки кваліфікованих робітничих кадрів, тому погляд в історію є доцільним, щоб уникнути помилок, виявити досягнення, зберегти і примножити її здобутки. Загалом, джерельна база охоплює значний масив історичних праць науковців середини XX століття та сучасних дослідників. Хоча за радянської доби тема історії розвитку професійно-технічних навчальних закладів активно розроблялася, однак це відбувалося крізь призму партійної історіографії і, як наслідок, унеможливило об'єктивний розгляд низки важливих проблем.

Аналіз досліджень і публікацій... Як наукова проблема, професійно-технічна освіта та її історичний розвиток знайшли своє відображення в наукових дослідженнях О.М.Веселової, С.Я.Батишева, О.О.Булгакова, М.Ф.Пузанова, Г.І.Терещенка, Н.Г.Ничкало, І.Л.Лікарчука та ін.

Зацікавленість науковців свідчить, що сьогодні важливого значення набувають історіографічні дослідження в напрямку вивчення особливостей розвитку системи профтехосвіти та творче застосування їх надбань в сучасних умовах.

Формулювання цілей статті... **Мета статті** – висвітлити та проаналізувати наукові дослідження у галузі професійно-технічної освіти України другої половини XX століття.

Виклад основного матеріалу... Питання підготовки кваліфікованих кадрів у системі професійно-технічної освіти висвітлювали О.М.Веселова [3], І.К.Воеводський [4], Н.І.Глазунова [5],